

Humane chemie

Valkuilen en levenslessen I

Twee stoffen gaan samen in een reageerbuis – het vraaggesprek –, en daarin ontstaat een unieke reactie.

Domme vragen bestaan niet, zegt men. Wie ‘men’ is, weten we niet precies, maar een domme vraag laat zich meestal wel herkennen.

Peshawar, in het schemerige Pakistaans-Afghaanse grensgebied, 1986. Samen met mijn echtgenote, fotografe, loop ik een wapenwinkeltje binnen. Tegen de muren van de pijpenla zijn links en rechts vitrines met spiegels bevestigd, waardoor het zaakje relatief groot lijkt. Overal liggen en hangen pistolen, kalasjnikovs, karabijnen en nagebouwde Britse Lee Enfields. Ik heb me laten vertellen dat de liefhebber in deze contreien voor slechts tweehonderd roepies een omgebouwde ballpoint kan aanschaffen waarmee je iemand van een paar meter afstand omlegt.

Achter de toonbank zit een gezette, kale verkoper met een snor. Hij heeft een geweer in zijn hand.

‘How much for that rifle?’ vraag ik.

De man schrikt. Zijn vingers spelen nerveus met het wapen, hij stamelt iets in het Pakistaans. Is hij het Engels niet machtig? Wantrouwt hij westerlingen? Is zijn handel illegaal?

Ik herhaal mijn vraag. Luiders.

Zijn rechterhand beeft, het geweer beeft mee. Onverhoeds gaat het af. Pal achter me spat een deel van de glaswand uit elkaar. De geur van kruid, de nagalm van de knal in mijn oren.

Als er een kogel door je heen is gegaan, schijn je dat aanvankelijk niet te merken, denk ik in een split second. Ik voel aan mijn hoofd, mijn lijf, mijn ledematen, terwijl de winkeleigenaar me verbijsterd aankijkt. Mijn vrouw schreeuwt en trekt me achteruit. We rennen halsoverkop de winkel uit en springen in een tuktuk.

's Avonds verwijderen we met een pincet tientallen glassplinters en stukjes ijzer uit mijn schouderbladen, armen en hals. Verkeerde vraag aan de verkeerde man op de verkeerde plaats en op het verkeerde moment.

Sommige domme vragen hebben minder onplezierige effecten. Samen met mijn collega Pieter Webeling vroeg ik Maarten 't Hart naar de watersnoodramp op 1 februari 1953, waarbij ruim achttienhonderd Zeeuwen omkwamen.

Wat was nou eigenlijk zo vreselijk aan die overstroming?

'Dat-ie ophield waar wij woonden, in Maassluis,' antwoordde de schrijver zonder blikken of blozen. 'Precies op de plek van ons huis was het niet ondergelopen. God, wat vond ik dat jammer. Anders had ik op het dak van de woning mogen zitten, was ik gered met een amfibievoertuig... of een helikopter. Je moet begrijpen dat ik zelfs nog nooit in een auto had gezeten. Alleen al de gedachte dat die mensen in Zeeland in een "wentelwiek" rondvlogen, maakte me spinnijdig. Waarom had die dijk bij ons het toch gehouden? Altijd pech!'

Hoe dom een vraag is, hangt sterk af van plaats, moment, toon en persoon. Hetzelfde geldt ongetwijfeld voor briljante vragen. Schrijver en filosoof Jean-Paul Sartre verkondigde nogal eens baarlijke existentialistische nonsens, maar één uitspraak uit zijn mond ligt bestorven in de mijne, omdat ik bijna dagelijks ervaar hoe raak zijn observatie was. '*La vérité est dans la situation.*' De waarheid is in de situatie: wat goed of slecht is, wordt voor een groot deel bepaald door de omstandigheden waarin je je bevindt en de man of vrouw met wie je spreekt. Als het om interviewen gaat, zijn er geen wetten, dogma's,

vaste recepten en heilige geboden. Het is mensenwerk. Humane chemie. Twee stoffen gaan samen in een reageerbuis – het vraaggesprek –, en daarin ontstaat een unieke reactie. Gistend, bruisend, of helaas zonder enige sprankeling.

In dit boek loop ik door het laboratorium dat mijn journalistieke bestaan de afgelopen veertig jaar was, en probeer ik aan de hand van interviews die achter me liggen iets te begrijpen van het onbegrijpelijke: het leven, mijn leven, zoals ik dat tot nu toe met vallen en opstaan heb geleid.

Achteruitkijkspiegel

Valkuilen en levenslessen 2

De interviews met mijn ouders waren de meest ingewikkelde en beladen gesprekken die ik als journalist heb gevoerd. Ik had zo'n dikke schil omdat ik zo'n dunne huid had.

'Ik wil je moeder nooit meer zien,' zei mijn tachtigjarige vader Jan in de zomer van 2009 tegen me. 'Ik ga nog liever dood.'

Hij drukt zich bij voorkeur helder uit, en dit was zo'n opmerking die moeilijk kon worden misverstaan. Veertig jaar na de scheiding was de koude oorlog in het klein nog steeds gaande. In al die tijd had hij niet één woord met 'zijn' Erica gewisseld. Een houding die hem uitstekend beviel, beweerde hij, dus ik moest ophouden hem lastig te vallen met de vraag of hij een reünie wilde overwegen. Van een ontmoeting kon onder geen voorwaarde sprake zijn – afgelopen, uit!

Het was de zoveelste keer dat ik het onderwerp aansneed. Ditmaal voelde het bijna als een smeekbede. Met reden. Artsen hadden een jaar eerder vastgesteld dat mijn moeder aan de ziekte van Alzheimer leed. Na het aanhoren van de diagnose besepte ik dat er hooguit een jaar overbleef voor een laatste poging tot verzoening. Misschien zouden de nevelen van de dementie een gesprek zelfs al binnen enkele maanden onmogelijk maken. Wat te doen?

Hoe ideeën ontstaan: God en Robbert Dijkgraaf mogen het weten. Onder druk van de moeilijkste deadline waarmee ik in mijn leven was geconfronteerd, kreeg ik een inval. Als ik nou eens gebruik (voor

mijn part misbruik) zou maken van mijn vak? Ik kon mijn vader en moeder vragen zich in het kader van een televisiedocumentaire door hun zoon te laten interviewen voor een camera: waardoor is jullie huwelijk precies teloorgegaan? Hoe kon het gebeuren dat jullie daarna elk gesprek hebben vermeden? En willen jullie werkelijk zó doodgaan, boos en verbitterd?

Mijn zus Désirée stond achter me. Ook regisseur en hartsvriendin Gisèla Mallant zag het wel voor zich. Dit was dé manier om mijn ouders over de streep te krijgen. Ze konden beiden hun eigen verhaal aan die vervloekte ander vertellen, zonder elkaar te hoeven treffen.

En jawel: zowel mijn vader als mijn moeder stemde onmiddellijk in. Het vooruitzicht dat zij op de tv zouden komen, sprak hen alle twee enorm aan (ijdelheid heb ik niet van vreemden). Maar de doorslag gaf dat ze de tegenpartij, alsmede de rest van de wereld, duidelijk konden maken dat zij het vanaf het eerste moment bij het rechte eind hadden gehad. Een veronderstelling, heb ik gemerkt, die wel meer geïnterviewden koesteren.

De interviews met mijn ouders waren de meest ingewikkelde en beladen gesprekken die ik als journalist heb gevoerd. Hoe krijg je de mensen die jou op de wereld hebben gezet aan de praat over schuld en slachtofferschap in hun relatie?

Na een van de eerste lange gesprekken met mijn vader zei Gisèla Mallant op de terugweg droogjes: ‘Goed interview, alleen kan ik er als regisseur geen minuut van gebruiken.’

Pardon?

‘Je schakelt je emoties uit, je blijft op afstand. Ik wil de zóón zien, de zoon die probeert zijn ouders weer te verbinden voor het te laat is. Je gedraagt je als een interviewer die probeert informatie los te peuten over een politiek onderwerp.’

Tijdens het volgende treffen met mijn vader liet ik na enige aarzeling de techniek de techniek. De zoon nam het over van de interviewer. Had hij in het jaar na de scheiding overwogen een eind te maken aan zijn leven? Zijn situatie was er pijnlijk genoeg voor: mijn moeder

had haar biezen gepakt omdat ze verliefd was op een andere man. Eén opmerking van mijn vader uit die periode was me altijd bijgebleven: ‘Misschien moet ik mijn vrachtwagen maar op volle snelheid tegen een boom parkeren.’ Iedere keer dat zijn truck ’s avonds het plein bij ons voor de deur was op gedraaid, hadden mijn zusje en ik opgelucht ademgehaald.

In ons interview vertelde pa tot mijn schrik dat hij op een avond daadwerkelijk een zelfmoordpoging had ondernomen. Een serieuze. Terwijl Désirée en ik boven in onze kamertjes lagen te slapen, zette hij de gasoven aan, met de klep open, zonder het vuur aan te steken. ‘Ik dacht: ik neem jullie mee.’

Hij lag nog geen halfuur op de bank te soezen toen de bejaarde benedenbuurman aanbelde: of Jan gezellig een biertje wilde komen drinken. ‘Die man heeft mijn leven gered,’ zei mijn vader. ‘En dat van jullie. Weet je wat nog het gekste is? Hij heeft in de Tweede Wereldoorlog voor de Duitsers gevochten bij Stalingrad. Dat we er nog zijn, hebben wij drieën te danken aan een ss’er, jongen.’

Dat laatste detail over de reddende benedenbuurman zou de eindversie van de documentaire *Verloren band** niet halen. Maar het verhaal over mijn vaders geplande suïcide wél. Vanaf dat ogenblik kon ik met hem – maar ook met mijn moeder – de diepste en warmste gesprekken voeren die wij ooit hadden gehad. Daar zaten we dan: in het bijzijn van een regisseur, cameraman en geluidsvrouw bespraken we onderwerpen die in de privésetting sinds jaar en dag taboe waren.

Waarom kostte het me aanvankelijk moeite om mijn rol als interviewer, als afstandelijke vragensteller, los te laten? Macht der gewoonte? Nee, te makkelijk. Ik had zo’n dikke schil omdat ik zo’n dunne huid had.

* *Verloren band*, KRO-NCRV, november 2009; te zien via YouTube.

Verloren band

De documentaire over mijn ouders is een journalistiek product. Een film waarachter persoonlijke drijfveren schuilgaan. ‘Schuilgaan’ is in dit geval een eufemisme: ze liggen open en bloot. Als journalist heb ik vanaf dag één alles gedaan wat in mijn macht lag om de persoonlijke wortels op te spitten van het maatschappelijk handelen en wandelen van mijn gesprekspartners. Neem Gerrit Zalm, waarschijnlijk de machtigste schatkistbewaker die Nederland na de Tweede Wereldoorlog kende. Passage uit het *Nieuwe Revu*-interview dat Pieter Webeling en ik in 2002 met hem hadden:

Uw hand was klam.

‘Eh... ja.’

U klakt met uw tanden.

‘Haha! Ja.’

U knippert met uw ogen, u trekt met uw wang en u kijkt soms schichtig.

‘Allemaal waar.’

Waar komt dat zenuwpezerige vandaan?

‘Dat heb ik van jongs af aan. Vooral bij officiële gelegenheden zit ik er geweldig mee. Ik zag mezelf op televisie bij de Algemene Beschouwingen. Te snel praten, nerveus... Het is zo zichtbaar!’

U wilt het slimste jongetje van de klas zijn.

‘Jazeker. Ik ben de slimste. In mijn tijd als vvd-minister van Financiën kwam PvdA-collega Ritzen van Onderwijs bij me met een getrukeerde begroting. Hij had een paar financiële meevallers weg-gemoffeld, en dat merkte ik. Je moet niet denken dat je mij d’r uit kan spelen. Dus ik zei: “Jo, wat geweldig toch, ik zie dat je mij een paar meevallers aanbiedt. Kijk, daar staan ze, en daar, en daar. Die neem ik dankbaar in ontvangst.” Hij werd witheet, waarop ik zei:

“Probeer mij dan ook niet te flessen.” Vrouwelijke ministers waren veel handiger. Die zeiden dan: “Gerrit, ik heb een probleem, kun je mij helpen?” Dan hadden ze mij al half te pakken.’

Waarom wilt u dat eigenlijk, de slimste zijn?

‘Ik heb een minderwaardigheidscomplex. Ik wil excelleren. Altijd maar winnen, hè. Zit in de genen, maar het is waarschijnlijk versterkt in mijn jeugd – door pesterijen van mijn broers. Dat gevoel van minderwaardigheid zet zich bij mij om in prestatiedrang. Zo van: ik zal wel eens laten zien hoe goed ik ben. De beste.’

Politicus of putjesschepper, wetenschapper of wasvrouw: de manier waarop mensen hun beroep uitoefenen is voor een groot deel gebaseerd op de levenservaringen die zij hebben opgedaan. Vermaningen van vader en moeder, een reis naar Bolivia, het pak slaag van een docent, klimatologische omstandigheden als veel zon of lange, donkere poolnachten, een fietsongeluk, judoles, een botbreuk, relletjes in de buurt en talloze andere gebeurtenissen spelen mee in de keuzes die je maakt, de kansen die je grijpt of laat lopen, de afslagen die je neemt of niet neemt. Andersom wordt iedere politicus, putjesschepper, wetenschapper en wasvrouw als individu gekleurd door de professionele wereld waarin hij of zij werkt. Aan die invloed kan niemand zich onttrekken.

Dit kruispunt van privé en professie is naar mijn smaak het vruchtbaarste terrein voor een portretterende interviewer. Mij is het in ieder geval voortdurend te doen om de relevantie van het persoonlijke voor het werk en de relevantie van het werk voor het persoonlijke. *Ecce homo*, zie de mens.

In dit boek wil ik niet alleen vraaggesprekken opnemen die tonen waar het kruispunt in het bestaan van de geïnterviewden ligt. Ik zoek ook naar dat kruispunt in mijn eigen leven. Waar ben ik vandaan gekomen? Hoe en langs welke lijn heb ik me als vakman ontwikkeld? Wat heeft het mij gebracht en gekost? Welke lessen vloeien daaruit voort, en zouden anderen daar wellicht iets aan kunnen hebben?

De eerste keer dat ik een journalistieke vraag stelde, kreeg ik een klap voor mijn harses.

Ik zal een jaar of tien zijn geweest. Op excursie in de Sikkens-verffabriek in Sassenheim zag ik een oude man aan een lopende band zitten. Om de tien seconden deed hij een deksel op een pot lak. Uur na uur. Na uur. Na uur.

Dat ik wilde weten hoeveel jaar meneer dit al deed, was nog tot daaraan toe. Dat ik informeerde waarom hij niks anders ging doen, alla. Maar ik vroeg door. 'Hier is toch geen flikker aan?' De corrigerende tik kwam van de leraar achter mij.

Trucker leek mij een veel spannender beroep. In het eenmalige tijdschrift *De Kwaakert*, dat ik als puber volschreef en in kleine kring publiceerde na een retourreis met een bevriende vrachtwagenchauffeur naar Marseille, noteerde ik: 'Welke jongen van 14 jaar kan zeggen dat hij in Parijs is geweest? (...) Langzaam trekken de Volvo's en Scania's voorbij, in een haast niet eindigende stroom. Dit is een machtige ervaring voor me. Ik zou later ook graag chauffeur zijn.'

Mijn vader stond in Hillegom bekend als King of the Road. Met zijn DAF vervoerde hij voornamelijk bollen naar de havens van Amsterdam en Rotterdam. Eén meter vijfenvijftig, maar Jan van der Linden had de grootste mond van het dorp. Een geboren verteller, die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat strooide met stoere verhalen en bon mots ('Ik ben tegen vrouwen, liefst zo dicht mogelijk'). Aan lezen en schrijven deed hij weinig. Dat lag hem niet, bij gebrek aan een middelbareschoolopleiding. Hij vernoemde me naar Frank Sinatra, zijn favoriete zanger. Al was de spelling van mijn naam op de ruwe versie van het geboortekaartje dat hij aanleverde bij de drukkerij tamelijk onorthodox.

Inmiddels is mijn vader bijna negentig. Minimaal twee keer per dag zit hij op zijn roeimachine en hometrainer. 'Mij moet je hartstikke doodslaan, jongen, anders ga ik niet.' Zijn kwetsbare kant is gepantserd.

Mijn moeder overleed enkele jaren geleden na jaren van dementie.

Bij haar lagen alle emoties juist aan de oppervlakte. Erica van den Brink was een open zenuw: breekbaar, neurotisch, empathisch. Wie tegenover haar zat, kon rekenen op vragen, vragen, vragen. En niet de slechtste. Ook zij had alleen lagere school, maar ze interesseerde zich voor alles wat zich in de wereld afspeelde, van een Anton Pieck-tentoonstelling tot zure regen. Geld voor een krant was er eigenlijk niet, maar af en toe besteedde zij huishoudgeld aan een tijdelijk abonnement.

De grote bek en het kleine hartje van mijn vader, het diep-onzekere en de standvastigheid van mijn moeder: ze kleven me beiden aan. Ik ben dubbelzijdig plakband.

‘Je bent veel te gek op je DAF,’ zei mijn moeder op zeker moment tegen mijn vader. ‘Jij ligt nog liever onder die vrachtwagen dan onder mij.’

Helemaal onzin was het niet, hoezeer hij haar naar eigen zeggen ook verafgoodde. Ze werd het zat om de sluitpost van zijn agenda te zijn. Eind jaren zestig (mijn zusje Désirée en ik waren tien en twaalf) begon ze een buitenechtelijke relatie met een man die ze had leren kennen in het bedrijf waar ze ’s zomers bijverdiende door tulpenbollen te pellen. Dat was het begin van haar amoureuze slalom. Weg uit huis, naar die ander. Terug naar huis. Wanhoop. Valiumverslaving. Opname in een psychiatrische inrichting. Terug naar huis, weg uit huis, terug naar huis, weg uit huis. Opnieuw opname in een inrichting, maar nu langer.

Ik zeg wel eens dat ik mijn interviewerschap te danken heb aan die twee jaren. Een luisteraar van het radioprogramma *Kunststof*, dat ik regelmatig presenteer, stuurde me een jaar of wat terug een mailtje: ik moest niet voortdurend *waarom*-vragen aan mijn gasten voorleggen, ik kon beter *waardoor*-vragen stellen. Verdomd. Op de vraag *waarom* je interviewer bent geworden, geef je al snel verheven antwoorden. Het belang van een vrije pers, controle van het democratisch proces, enzovoorts. Of je roept dat journalistiek bedrijven enerverend en romantisch is. Dat klopt trouwens. Ik knijp mezelf niet zelden in de arm omdat ik, zoon van een trucker, het voorrecht

krijg een bezoek te brengen aan Shanghai, de Denker des Vaderlands, Anky van Grunsven of de wijnkelders van Château Lafite Rothschild.

Maar de vraag *waardoor* je interviewer bent geworden, leidt tot een concreter antwoord. Dan zeg ik: als jongen moest ik in hoog tempo mijn ‘radar voor mensen’ ontwikkelen, om te kunnen peilen welke rol door wie werd gespeeld in het huwelijksdrama van mijn ouders. Was die ene oom óók uit op een verhouding met mama? Deugde die oude maatschappelijk werkster wel? Waarom lieten we die roddelzieke buurvrouw nog binnen? Had die ene oma gelijk, of die andere? Hoe kwam het dat me bij die lui van de Kinderbescherming de rillingen over de rug liepen? Liep die politieagent bij ons binnen met de oprechte bedoeling te voorkomen dat er nog meer ruiten zouden sneuvelen, of wilde hij een beetje meegenieten van het spektakel?

Bij het ouder worden wint het sentiment dat het één grote soap-opera was. Ik kijk met een zekere luchthartigheid terug. En ik herken me in wat Arnon Grunberg eens schreef. Volgens hem doe je er verstandig aan je te bekwamen in het observeren van elk levend wezen in je omgeving. In zijn bekende cynische vocabulaire: ‘Je wint door de ander nauwkeurig te bestuderen, terwijl je zelf blijft glimlachen.’ Het lijkt me plausibel dat zo’n soort ik-houd-jullie-allemaal-heelgoed-in-de-gatenhouding linksom of rechtsom in de hand heeft gewerkt dat ik ben uitgegroeid tot interviewer.

Eind 2014, kort na het overlijden van mijn moeder, schreef ik haar een reeks brieven, waarvan verschillende werden afgedrukt in *de Volkskrant*. Eentje ging over mijn eerste poging een conflict tussen twee mensen te beschrijven.

Mijn slechtste reportage

Het moet de slechtste reportage zijn die ik ooit heb geschreven, mam. Niet toevallig was het mijn eerste. Een verslag met de pretentie van feitelijkheid, maar volkomen subjectief, ongehinderd door nuance.

Oordelend, veroordelend. Zo kan een jongen van dertien, veertien zijn.

Jouw advocaat ontving het ene exemplaar van de brief waarin ik – mede namens Désirée – vertelde wat zich de afgelopen jaren bij ons thuis had afgespeeld. Het andere exemplaar stuurde ik naar de rechter die de echtscheidingszaak onder behandeling had.

Jij en jij alleen droeg de schuld, schreef ik. Jij had een andere man. Jij had mijn vader bedrogen. Jij had ons verlaten. En dus wilden wij, de kinderen, worden toegewezen aan pa.

De rechter bleek een wijs man. Op een van zijn vrije dagen ontving hij Désirée en mij bij hem thuis, met een literfles Chocomel en een pak Bastogne-koeken op tafel. Hij vroeg ons nog eens uit te leggen waarom we hem hadden geschreven, wat zoal onze redenen waren, hoe we de toekomst zagen.

Achteraf realiseerde ik me dat hij op die manier had gecontroleerd of de brief wellicht door pa was gedictieerd. Nee. Die wist van niets. Tot de rechter ons aan hem toewees en zijn besluit motiveerde.

We zouden tien jaar volharden in onze beslissing jou nooit meer te zien.

Heb ik het ook maar één keer gewaagd jou te vragen hoe je eraan toe was op het moment dat je onze brief onder ogen kreeg?

Ik geloof van niet. Ik vrees van niet.

Wel vroeg jij op een dag net als de rechter waarom we hadden geschreven wat we hadden geschreven. Ik gaf het eerlijke antwoord. ‘Wraak.’

We zaten op een terras op de Grote Markt in Haarlem. Rechts lag het gemeentehuis waar pa en jij waren getrouwd. Links, in de Janszstraat, het gerechtsgebouw waar de scheiding definitief was geworden.

Ik woon er nog steeds precies tussenin, mam.

Stapelaars zijn volhouders, doordouwers. Ze werken zich van school naar school hink-stap-sprong omhoog. Ik leerde hoe je een huishouden runt. Mijn vader leverde aan het eind van de week zijn bruine loonzakje bij me in en kreeg vijftig gulden zakgeld; de rest besteedden

Désirée en ik grotendeels aan de boodschappen waarmee we in de keuken wat amateurden. Het was een spoedcursus volwassen worden, maar tezelfdertijd bleef ik zitten op de middelbare school. Via verschillende omwegen haalde ik na zeven jaar het havodiploma.

Vader Jan was intussen opnieuw getrouwd. Vergeefs had hij, met zijn vers gedouchte kinderen in nieuwe kleren links en rechts naast zich, meerdere malen aangebeld op een adres in Haarlem waar mijn moeder een kamer bewoonde. Ze kwam niet eens naar beneden. Haar hospita Greet – type ruwe bolster, blanke pit – toonde zich een stuk enthousiaster. Tot mijn schrik werd zij onze stiefmoeder. In de Van der Linden-truck werd zij met huisraad en drie kinderen uit een eerder huwelijk naar Hillegom getransporteerd, een tafereel dat deed denken aan scènes uit de Amerikaanse comedy *The Beverly Hillbillies*. Greet was amper bij ons over de vloer, of ze maakte duidelijk dat onderwijs geen prioriteit genoot. Ze had haar eigen zoons al vanaf hun veertiende in een slagerij aan het werk gezet.

Het fenomeen ‘krant’ begon pas echt voor me te leven in de zomer dat ik als veertienjarige jongen elke ochtend om zes uur met 175 exemplaren van *De Telegraaf* op pad ging. Welbeschouwd ben ik begonnen bij de krant waarvoor ik nooit heb willen schrijven. Een flink deel van de veertig gulden die ik per week verdiende, besteedde ik bij De Slegte, aan boeken met matige vierkleurenreproducties van Rembrandt, Van Gogh en Mondriaan. Lezen deed ik slechts mondjesmaat.

‘Wat vind jij, Frénk?’ vroeg de vader van mijn beste vriend, Marcel Veenman, in die tijd. We zaten midden in een tafeldiscussie over de vraag wie de grootste schrijver was: Mulisch, Reve of Hermans? De ouderlijke woning van Marcel voelde als mijn tweede thuis. Hier klonken Pink Floyd, Beethoven, Van Morrison en Bartók, hier gingen de gesprekken op het scherpst van de snede over kunst, politiek, geloven of niet geloven.

‘Reve,’ zei ik. Het kan net zo goed Mulisch of Hermans zijn geweest. Voor ik het wist, hoorde ik mezelf een quasidiepzinnig verhaal ophangen over stijl en inhoud van de betrokkene.

Jan Veenman, een amicale aannemer, zette geamuseerd zijn bril af. ‘Kijk, jongens. Zo kun je het ook zien.’

Diezelfde avond haalde ik in de lokale bibliotheek een stapel boeken.

Interviews, interviews, interviews. Ik verslond vooral interviews. Lezen, luisteren, kijken. Hoe leefden, dachten, werkten, voelden andere mensen? Waarin kwamen we overeen, waarin verschilden we? Een van de belangrijkste verklaringen voor de populariteit van het genre is naar mijn gevoel de spiegelwerking van interviews: je zoekt niet alleen die ander, de geportretteerde, je zoekt tegelijkertijd jezelf. Een geslaagd interview laat je niet alleen kennismaken van wat die atleet, dichter of topkok voelt en vindt, nee, het verleidt of dwingt je er ook toe om je af te vragen wie je zelf bent, wat je eigen sentimenten en opvattingen zijn, wat je doet en laat, en waarom. ‘Het is een intense ervaring om te communiceren met een totale vreemde,’ zei beeldend kunstenaar Marina Abramović in *NRC Handelsblad*. ‘We zijn allemaal eenzaam. We hebben allemaal wel eens iemand verloren. We zijn allemaal bang om dood te gaan.’

Eind jaren zeventig, tijdens de kennismakingsweek op de School voor Journalistiek in Utrecht, moesten nieuwe studenten als ik een zogenaamde *Motivatie* op papier zetten. Vanwaar onze keuze voor dit vak? Wat wilden we ermee? Ik schreef dat het bedrijven van faire journalistiek, het verspreiden van evenwichtige informatie, zou bijdragen aan een betere wereld. Een illusie. Maar een illusie die ik in wezen nog altijd koester, hoe idealistisch of naïef dat in de ogen van menigeen ook mag zijn.

Ik zie dat ik één zin in mijn *Motivatie* heb onderstreept voordat ik het stuk inleverde bij de docent van dienst: ‘*Dit wil ik bereiken door me als journalist bezig te gaan houden met mensen die zich onrechtvaardig behandeld voelen. (...) Maar niet op een manier die strak en stram is, die vol zit met dogma’s en die zich afsluit voor andere meningen.*’

Balans, openstaan voor andere opinies: het was een standpunt